

A VALLÁS MA IS UJJÁTEREMTŐ ERŐ.

— Egyházi beszéd. —

Alapige: I. Thess. V. 4-6. v. „Ti atyámfial, nem vagytok sötétségben... Ti mindnyájan világosság fiai vagytok... nem az éjszakáé, sem a sötétségé. Ne is aludjunk azért, hanem legyünk éberek és józanok.“

Aki az emberiség életét egy kissé közelebről figyeli, annak lelke előtt nem egyszer merülhet fel az a kérdés, hogy a vallás — közötté a mi vallásunk is — meg tudja-e adni a küzdő és és reménykedő embernek, amit keres? Meg tudja-e adni csak úgy magára, ha a benne rejlő erőt életre nem hívjuk és világosságba nem helyezük? S egyáltalán a hitvilág ajtóit vannak-e kellőleg tárva, hogy a menedéket kereső lélek pihenést találjon? Vagy talán igaz volna, amit sokan olyan szívesen hangoztatnak, hogy a vallás immár nem tudja kielegíteni a hozzáfűzött reményeket? Hogy a hitnek csak hagyományos nimbusza van, de nincs életet adó és életet alkotó ereje, melyet mindenkor kisugározhat önmagából?

Fájdalom, e kérdésre nincs mindig megnyugtató felelet. Árnyékra találunk sokszor, ahol biztos napfényt remélünk. Homály borong, ahol a hajnalpirt hittük derengeni. Amikor a vallásos élet elmélyítéséből származó hiterőre akarunk támaszkodni, hogy valami maradandót vigyünk véghez, látnunk kell, hogy erőtlenség fogott annyi szívet. Amikor biztosnak látszó eredményekre támaszkodva, előszeretettel bízunk azzal magunkat, hogy nem vagyunk sötétségben, világosság fiai vagyunk, akárhányszor lesújtó csalódással kell tapasztalunk, hogy nem tudunk ébresztő szó és a teitek emberei lenni, mert még mindig mintha aludnánk, mintha bág asztó éjszakai álom tarana karjaiban. Oh, az emberiség élete a maga egészében ritkán tükrözi azt az őszinte hit és gondolatvilágot, melyből az igazi életet s annak magasra helyezett célját fölismerni lehetne!

S mégis, nekem úgy tetszik, hogy az élet igazi megtartó ereje a vallásban van. Figyeljünk csak a változó világ jelenségeire és a történelem tanítására. Nem azt látjuk-e, hogy amikor nagy rázkódások mennek végbe a népek éle ében, rendszeren a hit erejével próbál új életet létrehozni a romok felett? Amikor a szenvedélyek szinte példátlan erővel éreztetik pusztító hatalmukat; amikor az igazság, jog és szeretet helyett a hatalmi érdek uralodik s rombolja tovább az életet; amikor a faji és nemzeti erő

a sujtoló csapások alatt tehetetlenül áll meg a világban, — drága emlékek védelme s egy hosszú mult egész öröksége nem a vallással kapcsolatban, nem a vallás megrestesítőjében: az egyház keretei között talált menedéket és biztonságot? Ah, valóban, nagy megpróbáltatások idején, a küzdő lélek a vigasz és remény örök forrásához: a hithez, a valláshoz menekül, hogy kitartó erőt nyerjen.

Küönösen ilyenkor, az élet somorú tapasztalatai és csüggesztő körülményei között jelenik meg lelkem előtt biztatólag a Jézus képe s hirdeti, hogy az ő minden küzdelme és ahhoz fűződő öröme, türeme és abból származó elragadtatása: mélyen vallásos lelkének volt biztató eredménye és jóltevő áldása. És megjelennek előttem a vallás nagyjai, akik nagy lelki rázkódtatások idején a vallásos hit, igazság és világosság erejével részben a beteg emberiség gyógyítására siettek, részben újjáteremtették a csüggedő világot, biztositva a továbbfejlődést.

Hitem szerint a vallás ma is olyan erő olyan kincs, olyan áldás számunkra, hogy annak segítségével, ha csakugyan világosság fiai vagyunk és nem a sötétség, újjáteremthetjük egész benső világunkat és biztosíthatjuk jövőnket. Mikéni?

1. Tisztult, öntudatos hitfelfogásra való törekvés által;
2. a hitünk világosságában, a vallás eszményeiben rejlő erő és igazság bátor hirdetése által.

I.

Ha a vallásnak nincs kellő jelentősége és életet formáló ereje sokakra nézve, annak nem annyira a vallás, mint az életet feületesen tekintő emberiség az oka. A nagy tömeg még ma is öntudatlanul hisz, azért a hit nem is lehet jelentős tényező életében. A öntudatos gondolkozásnak vallási tekintetben legmagasabb és legesztább nyilvánulása az unitárius hitfelfogás. Isten különös gondviselése folytan birtokában vagyunk a nagy kincsnek, de nem tudjuk eléggé használni s az emberiség javára és szellemi fejlődésére fordítani. Mi magunknak sem vált még eléggé vérünkke a vallásos igazság ereje. Nem tudjuk eléggé ériekelni annak áldását.

Nem szeretném azt a látszatot kelteni, hogy valami nagy mondás üres szavaival akarok hatni. De vallásos meggyőződéseim igazsága érdekében ki kell jelentenem, hogy bármikor számot tudok adni arról, hogy mit jelent számomra a vallás, a hit ereje. Érzem, hogy vallásos felfogásom öntudatom erején és tisztaságán épült fel s hitem lelkem őszinte meggyőződésének a tüköre. Ha nem így volna, akkor hántó haugság volna számomra minden lépés, még ha a legnemesebb törekvés fűződik is hozzá; tépd kétség minden gondolat, bár színesen rajzolja a jövőt; és bensőleg emésztő képmutatás az egész élet, mely biztatásaival ép úgy, mint csalódásaival, vigasztalásával ép úgy, mint bántalmaival örökké csak nyugtalanít.

De há a a multnak hála a jól irányzott neveletésnek, hála a szabadon működő szellemi erőnek, az öntudatos gondolkodás lehetőségének, — tudom, mit miért hiszek, kit hova vezetek.

Azonban figyelve az emberiség életerét, vallásos életműködé-

sét, a hitnek egész életre való hatását, sokszor foglalkoztat, sőt nyugtalanít a kérdés, hogy vajjon az emberiség vallásos felfogása, hitbéli meggyőződése öntudatos-e? Hogy a tisztult hitfelfogásra törekvés elég erővel nyilvánul-e a lelkekben? Az igazság és világosság után való szomjuhozás eleven-e? Akarnak-e az emberek minden tekintetben a világosság fiai lenni?

Tudom, hogy az emberiség sok tekintetben az önálló gondolkozás útján jár. Azonban a tisztultabb vallásos felfogásra való törekvés már sokkal kisebb mértékben nyilvánul. Az öntudatoság kellő erővel jut kifejezésre pl. a tudomány művelésében, a felfedezések előhaladásában, az általános mű elődés továbbfejlesztésében s az élet sok vonatkozásában, de a vallással kapcsolatban csodálatos módon erőtlen marad. Legalább is hatását nem látjuk, nem érezzük úgy, hogy kielégíthetne. Inkább azt tapasztaljuk, hogy a hitet századokon át reáparancsolt kényszerűség még mindig annyira bilincsekben tartja, hogy szárnyait nem képes szabadon kiterjeszteni s öntudatra ébreszteni a vallásilag alvó lelkeket. Talán valami nagy élethullámnak, talán egy új reformációnak kell jönnie, hogy a vallási öntudatot felrázza s az emberiséget tovább vezesse a tiszta hit forrásához, vissza a Jézus igazi lelküetéhez!

De hol van erő, mely ezt létrehozhatná? Mely egy jobb, szebb világot alakíthatna ki e tekintetben is számunkra? Hangoztatjuk eleget, hogy nem vagyunk sötétségben, világosság fiai vagyunk, de hol van az apostol által hangsúlyozott éberség és józanság, mely álmos emberek helyett tisztán lát? Hisz ahelyett, hogy komoly érdeklődés nyilvánulna a tisztább vallás, a mélyebb, vallásos igazság iránt, inkább idegenkedés és mesterséges elzárkózás tapasztalható, mely az elfogultság úgyszólván túltengő hatalmát segít növelni s a meglevő korlátokat erősíteni. A komoly, lelkünket érintő kérdések alig érdekelnek, de a felkapott eszmék és szemfényvesztő jelenségek akárhányszor magukkal ragadnak anélkül, hogy még a komolyabb gondolkozású emberek is azok erkölcsi tartalmát, szellemi értékét boncolni próbálnak. Hányszor nyitunk utat, sőt válunk támogatóvá oly irányzatoknak, melyek megtévesztésre alkalmas eszméikkel ép annak az oszlopnak finom pilléreit támadják meg, melyekre bár láthatatlanul, de a hívők lelkének olvashatóan van felírva: ember, ismerd meg magadat, ismerd meg vezérlő eszményeidet, isteni lelkedet és rendeltetésedet s ne érintsd durva kézzel azt, amit könnyelműen érinteni sohasem volna szabad!

Mi magunk is multunkra büszkék vagyunk, de ami a lelkeknek a nehéz időben erőadott, abban elmeledni nemigen tudunk. Sokszor meg mintha mesterségesen igyekeznénk lepatogtatni azt a mázt, amivel századok küzdelme és megpróbáltatása s abban őseink hite vonta be multunkat. Beszélünk sokat, de cselekedni képtelenek vagyunk. Igazságunk érzetében kényelmes álláspontra helyezkedünk s az időtől várjuk a sikert. Látjuk a célt, tudjuk kötelességeinket, de az eszközök előteremtésében elfogy erőnk. Sokszor szerénységünk érzetében még attól az erőtől is megfosztani engedjük magunkat, mit készen kaptunk, ahelyett hogy arra támaszkodva, tovább építenénk. Folyton csak keressük a szilárd alapot, melybe lábainkat megvethetnők; az örökös keresésben

azonban erőnk elfecsérlődik s mikor azt hisszük, hogy már messze haladtunk és magasra emelkedtünk, csalódva kell látnunk, hogy valójában még el sem indultunk. Holott, ha csak a vert ösvényt szélesítenők és építenők járható utá, félszáznyi fáradsággal talán többet alkotnánk.

Nekem úgy tetszik, hogy elsősorban nekünk kell tisztult hitelveink megértésére törekednünk. Azután a saját lelkünkben kialakult tisztább és erősebb fény világával hatni a vallás iránt mindinkább közömbössé váló emberiségre. Nekem úgy tetszik, hogy valamivel körültekintőbb belátásra, határozottabb fellépésre, öntudatosabb irányításra van szükségünk a tisztult vallásos felfogás érdekében. Útunk már rég meg van verve, — három és félszázad küzdelmes története bizonyítja, — többé-kevésbé ki is van építve. Ezen az úton, Jézus vezérlő világossága mellett, a józan elégedetlenség szent vágya vezeti az embert, mely a tisztultabb hitfelfogás érdekében fokról fokra visz előre a tökéletesedés útján, de nem enged lelkünknek egészségtelen csapongást, mely könnyen veszélyeztetheti a mult becsületes munkájának eredményeit.

A jézusi kereszténység megismerése és tiszta megtartása volt mindig s kell ezután is, hogy legdrágább kincsünk legyen, ha melőlők akarunk lenni a nagy kijelentésre: „Ti világosság fiai vagytok!”

II.

Mint akik nem aluszunk, hanem éber és józan megfigyelés vezet az öntudatos hitfelfogásra való törekvésben, tisztult vallásunk ereje és igazsága érzelében eszméinknek mindig bátor szószólói kell, hogy legyünk.

Haladni és fejlődni vágyó szellemünk mindig annak a felfogásnak hódol, hogy a mult törekvéseit és eredményeit kellően tiszteltetben tartva, könnyebb új eredményeket biztosítani, mint folytonos rombolással építő munkát végezni. Szabadságunk érzete afelől is biztosított, hogy a mult nem bilincs, mely mozdulatlan-ságra kárhoztat, hanem lépcső, mely fölebb és előre vezet. Amit Jézus részben önmaga igazolására, részben útmutatásul mondott, az reánk nézve mindig parancs: „Nem jöttem, hogy a törvényt eltöröljem, hanem inkább hozzá adjak.” „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletesek.” „Miért nem ítéletek meg ti magatoktól is azt, ami igaz.” „Boldogok, akik éhezik és szomjúhozak az igazságot, mert azok megelégtettek.” — A Pál apostol intése törvénykönyvünk: „Más fundamentumot senki nem vehet, mint amely egyszer vetett s mely a Jézus Krisztus.” „Mindeneket megpróbáljátok s ami jó, azt megtartsátok.”

E vezérelvek míg egyfelől a fejlődés útját mutatják, másfelől kötelességeinkre is figyelmeztetnek, melyekkel a megismert igazság érdekében önmagunknak tartozunk és embertársainknak javát munkáljuk. Mert lehet-e magasabb cél, mint a Jézus élete, lelke feltárásával a megelégtetés áldásában részesíteni az igazság után szomjazó lelkeket — s mindennek a megpróbálása, megvizsgálása által megismerni és megismertetni a jót, az igazat? Oly kötelesség ez, mely alól annál kevésbé vonhatjuk ki magunkat,

mert folyton hangzik a buzdítás: „mint világosság fiai, úgy járjatok.“

E cél szolgálata nemhogy kizárná, sőt közelességünkkel teszi, hogy a különböző irányú tudományok biztosnak látszó megállapításait magunké a tegyük s azok felhasználásával ökölesíteni igyekezzünk magunkat és vallásunkat; megköveteli a minden irányban való szemlélődést, hogy együtt haladva az étellel, a tudomány fejlődésével, a lelkiélet törvényeinek fokkonkénti megismerésével, vallásunkat a jézusi alap megtartása mellett a fejlődő élet követelményeivel mindig összhangban tarthassuk.

Csakis ilyen felfogás mellett biztatók eszméink és jogosultak vágyaink, melyek vallásunk erősödésével kapcsolatban ott élnek lelkünk mélyén. Csakis így várhatjuk eszményeink olyan valószínűsülését, hogy azok munket is kielégítsenek, másoknak is buzdításul szolgáljanak. Mert vágyaink abban összpontosulnak, hogy vallásunk erkölcsi tartalmában, szellemi színvonalában és gyakorlati érvényesülésében olyan fejlődési fokot érjen el, hogy „látván mások a mi cselekedeteinket, dicősi sék a mennyei Atyát. Eszményeink odairányúlnak, hogy az igazi vallásos érzést, a tiszta hitet, az eszmék igazságát fokozatosan átültesse a sokaság lelkébe, hogy ki-ki öntudatára támaszkodva, bármikor számot tudjon adni a benne való reményességéről.

Hitünk a vallásos felvilágosodás és szellemi haladás önzetlen munkálása által eddig is közkinccse volt sokaknak a gondolkozva élő emberiség között, de nyilvános hitévét éppen azért válhatott mindaddig aranylag keveseknek, mert a hit- és lelkiismereti szabadságot a nagy tömeg sohasem méltányolta eléggé. Az emberek a kereszténységnek nem lényegét, abban nem a Jézus szellemét igyekeztek keresni és megtalálni, hanem akárhányszor megelégedtek egyes emberi érdekeket is szolgáló vallásos irányzatok ápolásával. Meg lehetett a maga korában mindennek a haszna, de megállás nem lehet. Mihelyt elhíetjük magunkkal, hogy az igazságot megtaláltuk, már értékét is elveszítette számunkra.

Az unitárius vallás a hit- és lelkiismereti szabadságnak s ennek alapján az igazságkeresésnek legtisztább alakja. A tisztult, öntudatos hitfelfogásnak legtökéletesebb nyilvánulása. Legteljesebb összhangban áll a gyakorlati élet követelményeivel s a tudomány haladásával. Ezen a fokon mindenkinek szól az ige: „Ti, atyám-fiai, nem vagytok sötétségben... Ti mindnyájan világosság fiai vagytok.“ Ennek a tisztult vallásos felfogásnak legyünk bátor hirdetői mindenkor. Hirdetői abban a tudatban, hogy amidőn a Jézus szellemi világossága mellett haladunk előre, a világfejlődés érték-s eredményeit is magunkba szívjuk.

Ne mondjátok ai, hogy e gondolkozásnak nincs ma jogosultsága. Megvolt annak a jogosultsága mindig, de jogosultabb alig lehet, mint ma, amikor nagy küzdelem foly a lelkek mélyén. Ez a világ és annak küzdelme talán leront és ujjáteremt sok mindent. Lendületet ad a helytálló mozgalmaknak. Talán megújítja a világ szellemi ábrázatát. Talán megszabadítja az emberiséget sok haszontalan törekvéstől, téves befogástól, hiábavaló erőfeszítéstől. Talán fölébreszti a vágyat, hogy mindenki próbáljon öntudatos

életet élni vallási, erkölcsi és szellemi tekintetben egyaránt. Maradhat-e mozdulatlan és hatástalan a vallásunkban rejlő erő és világosság, mely dacolt a múlt idők ezer veszedelmével, súlyos próbáival s mindig tudott új életet teremteni a romok fölött?!

Ha meg tudjuk érteni, hogy nem vagyunk, nem szabad sötétségben lennünk, hogy mi világosság fiai vagyunk, éberek, józanok, akkor nemcsak abban vagyunk és leszünk munkások, hogy mindeneket tisztult vallásos felfogásra és az igazság megismerésére vezetünk, hanem elsősorban mi magunk fogjuk érezni, hogy a vallás helyesen fogva fel, ma is és örökké kielégít és elsősorban ez, ami ujjá teremthet. Amen.

KOVÁCS LAJOS.

MILYEN AZ UNITÁRIUS ISTENTISZTELET AMERIKÁBAN ?*

A gyülekezeti egyházközségek istentiszteletének hagyományos rendje ez:

1. Ima.	6. Predikáció.
2. Ének.	7. Ima.
3. Bibliaolvasás.	8. Ének.
4. Ima.	9. Megáldás.
5. Ének.	

A helyi izlés és állapotok szerint ez a rend.

Olyan gyülekezetekben, ahol énekkar van, liturgiás könyv pedig nincsen, a következő istentiszteleti rend elfogadása ajánlatik:

1. Orgona előjáték.	9. Gyülekezeti ének (állva).
2. Ima (vagy megnyitó mondatok).	10. Szentbeszéd.
3. Énekkar éneke.	11. Ima.
4. Szentírásv- olvasás.	12. Gyülekezeti ének (állva).
5. Gyülekezeti ének (állva).	13. Megáldás (a gyülekezet áll).
6. Ima (ülve lehajtott fejjel).	14. Orgona utójáték.
7. Énekkar (cantatioja v. éneke).	
8. Hirdetések és az adományok összegyűjtése.	

Olyan gyülekezetekben, ahol csak gyülekezeti ének van, de viszont liturgiás könyv, zsoltár vagy responsiv (teleletes) olvasások is vannak, ott a következő rend elfogadása ajánlatik:

1. Orgonajáték.	8. Gyülekezeti ének (állva).
2. Gyülekezeti ének (dicséret; állva).	9. Szentbeszéd.
3. Nyitó mondatok (gyülekezet áll).	10. Ima.
4. Responsiv zsoltárok.	11. Adományok összegyűjtése.
5. Gyülekezeti ének (állva).	12. Gyülekezeti ének.
6. Szentírásv- olvasás.	13. Megáldás.
7. Ima (gyülekezet lehajtott fejjel ül).	14. Orgona utójáték.

A legtöbb unitárius gyülekezetnek liturgiás könyve, responsiv olvasmányai és énekkara van, s többé kevésbé kidolgozott istentiszteleti rendet örökölt vagy vett át. A következő rendek amelyek több gyülekezet tapasztalata szerint beáltak, ajánlatnak oda, ahol a helyi körülmények azt megengedik.

* Az Amerikai Unitárius Társulat kiadásában megjelent *Handbook for Unitarian Congregational churches* című hivatalos kiadványból fordítva.